

detonemeckého aktivizmu a v knihe porovnáva tieto dve prostredia. Zvolenú tému teda diskutuje v celorepublikovom kontexte. Pritom vnímanie dejín prvej republiky ako komplikovaného, ale jedného celku, je žiaľ v českej aj slovenskej historiografii od deväťdesiatych rokov na výraznom ústupe v prospech národne a regionálne poňatých diel. Ostáva len veriť, že predložené výsledky, ako aj autorove koncepčné úvahy neostanú súčasťou len diskusií v maďarskojazykovom prostredí, ale že sa mu podarí nájsť patričné miesto napríklad aj v českom a slovenskom jazykovom prostredí.

Miroslav Michela

Cyklus konferencií *Kultura Europy Środkowej* probíhající v Zabrzu

V hornoslezském Zabrzu (1915–1945 Hindenburg), které leží 20 km jižně od Katovic, probíhá — mimo symposií v jiných vědních oborech — již takřka dvě desetiletí cyklus tematických konferencií věnovaný dějinám a kultuře střední Evropy. Organizuje je Institut historii Slezské univerzity v Katovicích, zejména jeho spiritus agens, prof. Antoni Barciak, hostitelem je zdejší městské muzeum; setkání jsou štědře financována tímto průmyslovým městem s dlouhou a pozvolna uhasínající tradicí hlubinných uhelných dolů. Z konferencií pravidelně vycházejí sborníky, z nichž namátkou můžeme zmínit svazek věnovaný vzdělanosti Horního Slezska,¹ intelektuální kultuře střední Evropy s důrazem na hornoslezský region² či reáliím každodenního života ve střední Evropě, opět s těžištěm v tematice slezské, ale např. i malopolské.³ Mezi účastníky samozřejmě převažují polští badatelé zejména z Katovic, Opolí či Vratislavi, ale od samých počátků jejich program svými příspěvky obohacují i čeští vědci, jmenovitě prof. Marie Bláhová a prof. Ivan Hlaváček. Už na první pohled se může zdát, že jednání zabrzanských konferencií bývá vymezeno tematicky jen velmi volně: očiividně se v některých sbornících podařilo jednotící prvek udržet více, v jiných méně.

Za vydařené setkání pokládám zatím poslední, v pořadí devatenáctou konferencií věnovanou systémům reprezentace a parlamentarismu ve střední Evropě v historické perspektivě (*Systemy reprezentacji i parlamentarizm w Europie środkowej w rozwoju historycznym*), jež probíhala ve dnech 19.–21. listopadu roku 2015. Jak bývá při podobných velkoryse pojatých akcích v Polsku zvykem, počítá se s účastí veřejnosti, zejména té školní, a jednání hrají významnou roli v životě města. To naznačilo už přivítání a úvodní slavnostní přednášky a panelová diskuse, jež proběhly v Novém divadle v Zabrzu. Vystoupil tu nejdříve soudce polského ústavního soudu Jerzy A. Stepien, který hovořil o východním a západním paradigmatu veřejné vlády a samosprávy a potažmo o místu Polska mezi oběma těmito systémy. Zdůraznil roli raně novověké Rzeczypospolitej v dějinách evropského parlamentarismu a zároveň velmi aktuální potřebu

1 Antoni BARCIAK (ed.), *Kultura edukacyjna na Górnym Śląsku*, Katowice 2002.

2 Antoni BARCIAK (ed.), *Źródła kultury umysłowej w Europie Środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Górnego Śląska*, Katowice 2005.

3 Antoni BARCIAK (ed.), *Realia życia codziennego w Europie środkowej ze szczególnym uwzględnieniem Śląska*, Katowice — Zabrze 2011.

udržet ústavní hodnoty v Polsku, což účastníci konference prožívali právě na podzim roku 2015, vzhledem k aktuálnímu politickému vývoji v zemi, velmi intenzivně. Historička umění prof. Ewa Chojecka obohatila zasedání komparativním příspěvkem o různých podobách parlamentní architektury, o jejím uspořádání a ideových zdrojích — srovnala washingtonský Kapitol, vycházející z římských vzorů ztělesňujících republikánské ideje, s britským parlamentem sídlícím ve Westminsterském paláci, jenž naopak čerpá z novogotického tvarosloví připomínajícího jasně domácí tradice. Konstatovala, že čím více se posouváme na východ, tím jsou budovy parlamentů koncipovány skromněji. Zaměřila se i na parlamentní architekturu Rakouska-Uherska (Vídeň, Budín, Lwów), Německa a Polska. Následná panelová diskuse se věnovala situaci současné demokracie (E. Chojecka, J. Stepień, dále např. prof. Tomasz Fałęcki, prof. Szewach Weiss, či prof. Jerzy Wyrozumski) a nesla se pochopitelně spíše v politizujícím duchu a zejména možnosti uplatnit sledovaná témata ve vzdělávání.

Odpoledne se již rozběhl „standardní“ konferenční program rozčleněný do několika smysluplných tematických bloků. První z nich (*U kolebki parlamentarizmu: średniowiecze — czasy nowożytne*) otevřela prof. Marie Bláhová (FF UK), jež na základě narativních pramenů podrobně rozebrala politickou reprezentaci raně přemyslovských Čech, rozmanité označování jejích příslušníků, způsoby jejího setkávání a mechanismy vlády (*concilia* atd.). Problematika je stále znovu otevírána i českými badateli; zde byla přednesena přehledně a sdělně i pro zahraniční posluchače. Mgr. Piotr Okniński (doktorand varšavské univerzity) se v pramenně založeném příspěvku věnoval utváření právních a institucionálních struktur v polském Krakově ve druhé polovině 13. a na počátku 14. století. Důležité je formování městského práva, zde pod vlivem práva vratislavského a magdeburského, a jeho specifika v bývalém hlavním městě Polského království s vlastní místní právní tradicí. Prof. Anna Pobóg-Lenartowicz (Opolí) se zaměřila na „klášterní školu demokracie“, tj. volby opatů ve slezských domech řeholních kanovníků ve středověku (zejména na vratislavském Piasku a v Zaháni). Na základě normativních pramenů se věnovala modalitám voleb a obtížím, jež při nich mohly nastat, včetně rozčarování z výsledku hlasování. Také dr. Marek Stawski (Varšava) zůstal tematicky v řeholním prostředí a rozebral na slezských příkladech podoby a funkce pravidelných klášterních kapitul. Gliwický biskup prof. Jan Kopic se zaobíral úlohou papežských nunciů při zasedáních polského sněmu, zejména v souvislosti s volbou Augusta Saského polským králem. Regionální tematikou, totiž různými „sejmíky“ v Mazovsku a jejich vztahem k celku Rzeczypospolitej v obtížné první třetině 17. století se zabýval prof. Waldemar Graczyk (Varšava). Mgr. Marta Jaworska (doktorandka varšavské univerzity) předestřela roli bojarské dumy na Moskevské Rusi 17. století; ukázala mj. velmi silnou úlohu zvykového práva, složitou, ale funkční komunikaci mezi tehdejším ruským centrem a provinciemi a překvapivě aktivní úlohu stavů v té době. Dr. Dariusz Rolnik (Katovice) nastínil ideály stavovské reprezentace za panování Stanislava Poniatowského (1764–1795), jež se snažily zabránit rozvoji absolutismu v Polsku, a zdůraznil jejich moderně působící ideály buržoazního národa. Spletité poměry parlamentarismu slezského, „ráje stavů i knížat“, vylíčil prof. Marian Józef Ptak (Vratislav). Připomněl mj. specifické vlivy kanonického práva a roli různých korporací, jako byly univerzita, kláštery a kolegiáty, ovšem i neslábnoucí vliv práva zvykového. Prof. Jolanta M. Marszalska (Varšava) podrobně rozebrala rétoriku

politických řečníků v polském sněmu po abdikaci krále Jana Kazimíra II. (1668), zastavila se zejména u starších teorií monarchie (Cicero, Tomáš Akvinský) a u starobylého, ale pružného pojmu „obecného dobrého“. Prof. Sławomir Gawlas (Varšava) se potom vrátil ke složitým otázkám staropolského parlamentarismu, opět vnímaného jako jeden ze základů evropské demokracie, zejména pak sněmovního ceremoniálu. Dr. Małgorzata Konopnicka (Zelená Hora) konečně zacílila svůj příspěvek na reprezentaci šlechtického stavu v Pruském království 18. století.

V mnohém obsahově příbuzný byl tomu prvnímu i druhý blok jednání, zaměřený na srovnávání a polemiky. Zde hráli významnou roli čeští badatelé: dr. Jana Vojtíšková (Hradec Králové) se zabývala systémem českých měst v raném novověku, dr. Zdeněk Beran (Hradec Králové) potom landrýdními strukturami v zemích České koruny ve srovnávací perspektivě. Prof. Wojciech Iwańczak (Kielce) vstoupil na pole dějin historiografie a podtrhl význam Stanisława Russockého, který se věnoval ve svém bádání středověkým sněmům střední Evropy. Prof. Marek Cetwiński (Częstochowa) pak znovu otevřel otázku středověké terminologie týkající se vládnutí a společenských skupin. Antickými vzory a představou o smíšené vládě (*imperium mixtum*) v politickém životě Rzeczypospolitej se obíral dr. Waldemar Hanasz (Bydgoszcz).

Časové těžiště jednání se potom přesunulo ze starších dějin do 19. a 20. století: prof. Piotr Franaszek (Krakov) se detailně věnoval soubojům při volbách do haličského zemského sněmu, doc. Dana Musilová (Hradec Králové) zase roli žen v parlamentech střední Evropy mezi dvěma světovými válkami ve srovnávací perspektivě. Musilová připomněla zejména témata, o něž zastupitelky bojovaly, jako byla např. dekriminalizace interrupce a zákaz prodeje alkoholu mladistvým. Prof. Józef Ciągwa (Katovice) srovnával parlamenty různých autonomních oblastí ve střední Evropě v meziválečném období; kolektivní příspěvek prof. Petera Mosného, doc. Miriam Laclavíkové a mgr. Štefan Siskoviče (Trnava) nastínil ústavně-právní specifika Podkarpatské Rusi v letech 1920–1938 pod úhlem otázky, zda se ve skutečnosti jednalo o samosprávu či autonomii, respektive zda tamní samospráva vycházela zdola, nebo byla vytvořena státem, shora, a jaké byly konkrétní mechanismy vlády (vztah mezi prezidentem ČSR a tamním guvernérem apod.). Lokální samosprávě v polských ústavách, respektive složitému soukolí vztahů mezi státní a regionální správou se věnoval prof. Bogdan Dolnicki (Bielsko-Biała), prof. Adam Lityński (Katovice) právu, soudům a zejména jejich převážně formálním rozsudkům v totalitním Polsku let 1944–1956, dr. Zygmunt Woźniczka (Katovice) potom vztahu polské emigrace v Londýně k fungování parlamentního systému. Prof. Grzegorz Miernik (Kielce) popsal vesnickou samosprávu a její nešvary v období Polské lidové republiky.

Poslední, čtvrtý blok se věnoval právním kodifikacím a sbírkám a jiným pramenům informací k právním poměrům. Autor této zprávy spolu s prof. Lenkou Bobkovou (FF UK) zde vystoupili s příspěvkem na téma rozmanitých kodifikací a právněhistorických sbírek spjatých s vývojem Horní Lužice v 16.–18. století, s důrazem na jejich ovlivňování jednak z centra České koruny, jednak právními tradicemi Svaté říše římské. Prof. Bogusław Czechowicz (Opolí) analyzoval sněmování v Nise za doby Matyáše Korvína a Vladislava Jagellonského, zejména „sjezd knížat“ roku 1473, prof. Beata Wojciechowska (Kielce) potom rozbořem traktátu o interdikttech a exkomunikacích ve Statutě Jana Łaskiego z roku 1506 ukázala, jak se v této kodifikaci, takřka současně

s Vladislavským zřízením zemským, prolíná zemské a církevní právo. Dr. Waclaw Gojniczek (Katovice) představil dosud neznámý rukopis výtahů z ustanovení zemského sněmíku knížectví Opolsko-ratibořského z let 1565–1678, důležitý i pro české badatele, už jen proto, že většina sněmovních snešení tu byla prováděna v češtině. Z rukopisu vyplývá mnohé o fungování tohoto sněmu, ale opět i o komplexnosti knížecího Slezska. Roman Stelmach (Wrocław) konečně pohovořil o bohatých pramenech ke slezskému parlamentarismu uložených ve sbírkách Státního archivu ve Vratislavi (Archiwum Państwowe we Wrocławiu) a o tom, jak se do tohoto archivu vlastně dostaly.

Faktograficky a mnohdy i metodicky podnětné příspěvky provázela více či méně živá diskuse. Asi nejvíce pozornosti přitahovalo přechodné období mezi středověkem a raným novověkem, receptce rozmanitých teorií vlády v polském prostředí, vliv zvykového práva či koncept obce (*gmina*) versus stát (*państwo*). Stále znovu se potom ustalovaly pojmy jako *stát* či *země* a polemizovalo se o pestré, ale nejednotné terminologii označující reálie stavovské společnosti, tak jak se objevuje v nejrůznějších pramenech počínaje konstitucemi. Soudím, že stmelující téma parlamentarismu má smysl probírat v široké časové a prostorové perspektivě, jak tomu bylo právě v Zabrzu. Velmi oceňuji snahu organizátorů na jednu stranu seznámit referenty s životem a kulturou města, na druhou stranu úsilí vtáhnout právě obyvatele Zabrza do odborných debat. Přínosné je i vystupování na jedné straně renomovaných odborníků na vrcholu kariéry, na straně druhé začínajících badatelů a doktorandů. Pro polské prostředí specifické je pak angažmá osob z církevního prostředí (Kopiec, Graczyk). Škoda jen, že se řada účastníků, a to zejména z České republiky, na poslední chvíli z jednání odhlásila. Tradice zabrzkých konferencí nekončí: roku 2016 na ni naváže jednání věnované šlechtě.

Jan Zdichynec